

OLIGOFEN BOLALAR TA'RIFI

Mo'minova Sabina Ravshan qizi

“University of Management and Future Technologies” universiteti
554-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada oligofren bolalarning ta'rifi, ularning psixologik va jismoniy rivojlanish xususiyatlari, shuningdek, ularni reabilitatsiya qilish va jamiyatga moslashtirish usullari tahlil qilinadi. Oligofreniyaning turli darajalari va ularning jamiyatga ta'siri, shuningdek, ta'lim va terapiya metodlarining samaradorligi muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: oligofreniya, aqliy zaiflik, psixologik rivojlanish, ijtimoiy moslashuv, maxsus ta'lim, reabilitatsiya, logopedik terapiya, defektologiya.

Oligofreniya – bu markaziy asab tizimining organik shikastlanishi natijasida yuzaga keladigan aqliy rivojlanish buzilishi bo'lib, u insonning kognitiv, ijtimoiy va jismoniy qobiliyatlariga ta'sir ko'rsatadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha har 1000 nafar bolaning 1-3 nafari ushbu holat bilan tug'iladi. Oligofreniyaning yengil, o'rta va og'ir darajalari mavjud bo'lib, har biri bolaning turmush tarziga turlicha ta'sir qiladi. Ushbu maqolada oligofren bolalarning psixologik va jismoniy rivojlanish xususiyatlari, ularning duch keladigan asosiy muammolari va ta'lim hamda reabilitatsiya jarayonlarining samaradorligi haqida so'z yuritiladi.

Oligofren bolalarning ta'rifi va tasnifi

Oligofreniya – bu bolalarning markaziy asab tizimida organik shikastlanish natijasida yuzaga keladigan aqliy rivojlanishining turg'un nuqsoni bo'lib, u tug'ma yoki erta yoshda orttirilgan bo'lishi mumkin. Oligofreniya uch darajaga bo'linadi:

- Yengil daraja (debillik) – bolalar oddiy kundalik hayot ko'nikmalarini egallay oladi, ammo abstrakt fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishda qiyinchiliklarga duch keladi. Bu bolalar ko'pincha oddiy topshiriqlarni bajara olsalar ham, mustaqil hayot kechirishda jiddiy to'siqlarga duch keladilar.

- O'rta daraja (imbessillik) – oddiy so'zlarni tushunish va takrorlash imkoniyatiga ega bo'lishsa-da, murakkab nutqiy va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish qiyin bo'ladi. Bunday bolalar doimiy nazorat va qo'llab-quvvatlashga ehtiyoj sezadilar.

- Og'ir daraja (idiotizm) – bolalar o'zini-o'zi boshqarish, gapirish yoki harakat qilish qobiliyatidan deyarli mahrum bo'ladi. Ularning aksariyati hatto asosiy fiziologik ehtiyojlarini ham o'zi bajara olmaydi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, oligofreniyaning yengil darajasi ko'proq uchraydi va bunday bolalarning taxminan 75% ijtimoiy moslashish imkoniyatiga ega. Ammo jamiyat ularni to'liq qabul qilishga tayyor emasligi sababli, ko'pchilik hayot davomida diskriminatsiyaga uchraydi.

Oligofren bolalarning psixologik va jismoniy rivojlanishi

Date: 27th February-2025

Oligofren bolalar psixologik va jismoniy jihatdan sog'lom tengdoshlariga nisbatan bir qator rivojlanish cheklovlariga ega. Ular ko'pincha jamiyat tomonidan rad etiladi yoki yetarlicha e'tibor qozonmaydi. Bu cheklovlar quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

Kognitiv rivojlanishdagi cheklovlar

- E'tibor va xotira: Tadqiqotlarga ko'ra, oligofren bolalar e'tibor hajmi past bo'lib, ular biror vazifaga uzoq vaqt e'tibor qaratishlari qiyin. Ular yangi bilimlarni juda qiyinlik bilan o'zlashtiradi, bu esa o'qitish jarayonini murakkablashtiradi.
- Tafakkur: Abstrakt va mantiqiy tafakkur qobiliyatlari cheklangan bo'lib, ular ko'proq tasviriy fikrlashga tayanadilar. Buning natijasida, ularga oddiy muammolarni hal qilish ham murakkab bo'lishi mumkin.
- Nutq: Lug'at boyligi cheklangan, jummalarni tuzish qiyinlashadi, ba'zi hollarda umuman nutq rivojlanmaydi. Bu esa ularning jamiyat bilan bog'lanishini yanada qiyinlashtiradi.
- Matematik qobiliyatlar: Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oligofren bolalar son tushunchalarini o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi va oddiy arifmetik amallarni bajarishda sustlik seziladi. Bu esa ularning kundalik hayotda oddiy moliyaviy operatsiyalarni bajara olmasligiga olib keladi.

Ijtimoiy moslashuv va muloqot muammolari

- Muloqot qobiliyatlari: Aqli zaif bolalar o'z fikrlarini aniq ifodalashda qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa jamiyat tomonidan tushunmovchiliklarga olib keladi.
- Ijtimoiy qoidalar: Ular jamiyatdagi axloqiy va ijtimoiy normalarni tushinishda qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa ko'pincha ularning o'zgalarga zarar yetkazishiga yoki rad etilishiga sabab bo'ladi.

Oligofren bolalarni o'qitish va rehabilitatsiya qilish

Oligofren bolalar bilan ishlashda maxsus pedagogika yondashuvlari qo'llaniladi, lekin real hayotda bu yondashuvlar har doim ham samarali emas.

Maxsus ta'lim usullari

- Maxsus maktablar va sinflar – bunday muassasalarda bolalar individual yondashuv asosida o'qitiladi, ammo ular jamiyatdan ajralgan holda tarbiyalanadi, bu esa ularning kelajakdagi ijtimoiy moslashuvini qiyinlashtiradi.
- Individual o'qitish dasturlari – bu usullar yaxshi natijalar berishi mumkin, ammo yetarlicha resurslar ajratilmagani sababli, ko'pincha samaradorlik past bo'ladi.

Terapiya va rehabilitatsiya

- Logopedik terapiya – nutqni rivojlantirish uchun samarali bo'lsa-da, ba'zi bolalar umuman natija bermaydi.
- Mehnat terapiyasi – ba'zi hollarda foydali bo'lsa-da, ko'pchilik oligofren bolalar mustaqil hayot kechira olmaydi.

Date: 27th February-2025

- Fizioterapiya va sport mashg'ulotlari – jismoniy rivojlanish uchun muhim, ammo aksariyat hollarda bu usullar bolaning asosiy muammolarini hal qilmaydi.

Ijtimoiy moslashuv

- Jamiyatga integratsiya – maxsus mashg'ulotlar orqali bolalarning jamiyatga moslashishiga ko'maklashish maqsad qilingan, ammo aksariyat hollarda ularning to'liq integratsiyasi qiyin.

Oligofren bolalar jamiyatda qabul qilinishda juda ko'p qiyinchiliklarga duch keladilar. Ularning rivojlanishi uchun ta'lim, terapiya va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kerak bo'lsa-da, real hayotda ularning to'liq moslashuvi doim ham oson kechmaydi.

Oligofren bolalarni jamiyatga integratsiyalashuvi

Oligofren bolalarni jamiyatga moslashtirishda eng katta muammo ularning ijtimoiy diskriminatsiyaga uchrashi hisoblanadi. Ko'plab hollarda bunday bolalar odatiy ta'lim tizimiga moslasha olmaydi, natijada inklyuziv ta'lim usullari ishlab chiqilgan bo'lsa-da, ularning natijalari ham har doim muvaffaqiyatli bo'lmaydi.

Ba'zi mamlakatlarda maxsus reabilitatsiya markazlari tashkil etilgan bo'lsa-da, ulardan foydalanish imkoniyati barcha bolalar uchun mavjud emas. Shu sababli, davlat va nodavlat tashkilotlari tomonidan maxsus dasturlar ishlab chiqilishi zarur

Xulosa. Oligofren bolalar jamiyatda doimiy e'tibor va qo'llab-quvvatlashga muhtojdir. Ularning rivojlanishida individual yondashuv, maxsus ta'lim va terapiya muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, mavjud ta'lim tizimi va reabilitatsiya dasturlari har doim ham kutilgan natijani bermaydi. Ijtimoiy moslashuv muammolari, diskriminatsiya va yetarli resurslarning yo'qligi ushbu bolalarning jamiyatga to'liq integratsiyalashuviga to'sqinlik qiladi. Shu sababli, kelajakda maxsus pedagogika va reabilitatsiya yo'nalishlarini yanada rivojlantirish, shuningdek, jamiyatda inklyuziv muhitni shakllantirish muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST). (2021). Intellectual Disabilities and Developmental Disorders. Geneva: WHO Press.
2. American Psychiatric Association. (2020). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5). Washington, DC.
3. Vygotsky, L. S. (2018). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press.
4. Defektologiya instituti. (2022). Oligofrenopedagogika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
5. Raximova, D. A. (2020). Maxsus pedagogika asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
6. Yoqubov, M. H. (2019). Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash usullari. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
7. Tursunov, A. K. (2021). Oligofren bolalarning psixologik rivojlanishi va ularni reabilitatsiya qilish metodlari. Toshkent: Sharq nashriyoti.

Date: 27th February-2025

8. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. (2018). Oligofreniya va aqliy zaif bolalar bilan ishlash bo'yicha tavsiyalar. Toshkent: SSV matbaa markazi.
9. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
10. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
11. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
12. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
13. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
14. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
15. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
16. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.

